

1 Els missatges visuals

Les imatges, en totes les formes possibles que es presenten, permeten expressar idees i pensaments, transmeten missatges i poden tenir intencions diverses, però a vegades pretenen convèncer o condicionar el nostre comportament de forma positiva o negativa. Per aquesta raó es fan necessàries la reflexió i la crítica, valors que ens capaciten per pensar i analitzar els missatges visuals lliurement.

EXPERIÈNCIES

OBSERVACIÓ

Describeu els elements següents de la imatge:

- Els personatges, la roba que porten i la seva posició respecte a l'habitació.
- Els dos escenaris.
- Els detalls curiosos, com l'herba, el paper doblegat a la part inferior de la paret, el sofà, el coixí arrugat i el llibre obert.

REFLEXIÓ

- Aquesta imatge és una sola foto o és un muntatge format per diverses fotos?
- Quin missatge pretén transmetre?

INVESTIGACIÓ

- Aquesta fotografia forma part de la campanya publicitària d'una empresa que ven material esportiu. Després de conèixer aquesta intenció, creus que el significat de la imatge està d'acord amb la idea que aquesta empresa vol comunicar als clients? Explica per què.

EN AQUESTA UNITAT ACONSEGUIRÀS

- **Descobrir** alguns codis propis dels missatges visuals.
- **Diferenciar** tipus d'imatges i les seves intencions expressives.
- **Analitzar i interpretar** missatges visuals de forma crítica.
- **Expressar-te** per mitjà d'imatges.

ESCAP

Op
a

La percepció visual

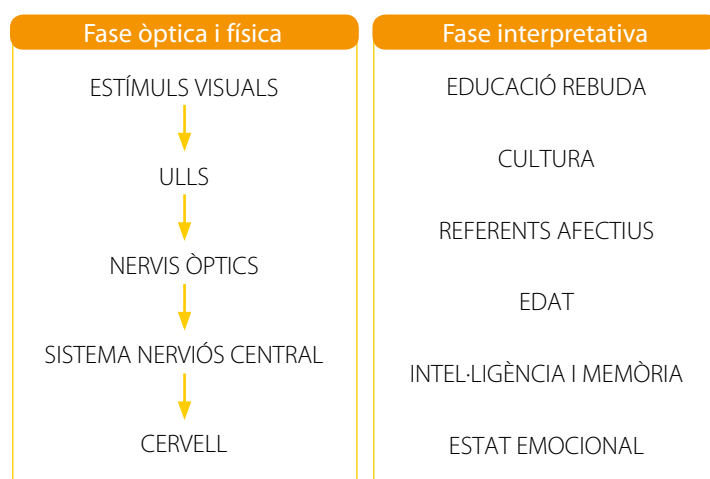
Quins factors influeixen en la percepció del que ens envolta?

Les persones observen la realitat de maneres diferents. La imatge és tan sols una part d'aquesta realitat. Cada persona pren les dades gràfiques, les relaciona amb el bagatge cultural que té, amb el seu estat d'ànim o amb l'experiència personal, i d'aquest conglomerat obté una interpretació amb un significat.

En la fotografia de l'escultura s'ha pretès mostrar la forma de l'obra i també envoltar-la d'una atmosfera especial per l'acció de la llum, els colors obtinguts i les formes desdibuixades de l'entorn. En la imatge de la part inferior, l'autor ha intentat relacionar el paisatge amb àmbits diferents –la infància, la protecció de la natura... La imaginació construeix un concepte nou i es posa de manifest servint-se de qualsevol de les eines gràfiques que tenim a l'abast: la fotografia, la pintura, l'ordinador...

Com hi veiem?

Per veure els objectes que hi ha al voltant nostre cal la intervenció de la llum, les ones de la qual són captades pels ulls, transmeses pels nervis òptics i processades al cervell. Es pot definir la **percepció** com **la idea del món exterior concebuda a partir del conjunt d'estímuls o sensacions que rebem dels sentits**. El procés de percepció de les imatges es desenvolupa en dues fases principals:

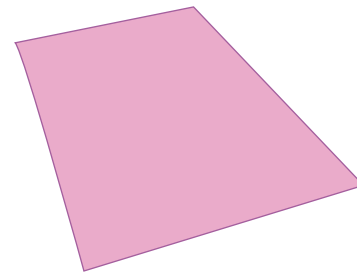

Escultura, Jorge Oteiza

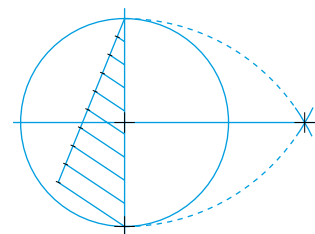

La visió humana s'educa des del moment de néixer i permet a les persones interpretar adequadament l'entorn. Gràcies a l'aprenentatge visual aprenem a captar els objectes, el color i la textura que tenen, a calcular distàncies o a assignar grandàries. Però cal entendre que hi ha una diferència entre **com veiem les coses i com són**. Per exemple: per mitjà de l'aprenentatge interpretem que la imatge que hi ha a la dreta és un quadrat en perspectiva, tot i que objectivament és un quadrilàter irregular.

Hi ha imatges que tenen la funció de comunicar dades de manera rigorosa i per això han de fugir de possibles interpretacions. Entre aquest tipus d'imatges hi ha, per exemple, el dibuix geomètric, la qualitat principal del qual és l'objectivitat; per tant, aquestes imatges només han de tenir un significat per a qualsevol persona que les vegi.

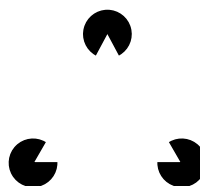
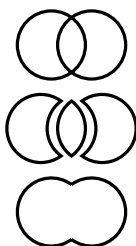
Les lleis de la Gestalt

Molts estudis han analitzat la manera com el cervell de les persones interpreta les imatges. Algunes conclusions d'aquests estudis van ser publicades per un grup de psicòlegs alemanys de comen-

çament del segle xx amb el nom de *gestaltpsychologie* o Gestalt. Aquestes lleis afirmen que les formes es perceben en conjunt i que el tot és diferent de la suma de les parts.

Llei de la bona forma.

Hi ha unes formes que per simplicitat, simetria o perfecció destaquen sobre altres que hi ha a l'entorn. A la primera figura predominen les dues circumferències sobre altres formes que també hi són presents.

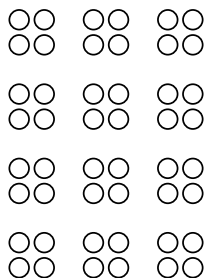

Llei de tancament.

Algunes de les anomenades bones formes són detectades fins i tot quan no hi són presents. En la figura lateral, on només hi ha tres sectors de circumferències, se suggereix l'existència d'un triangle equilàter.

Llei de proximitat.

Diversos elements separats per diferents distàncies solen ser percebuts pel cervell formant grups, segons que aquests elements es trobin més o menys pròxims.

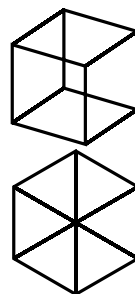
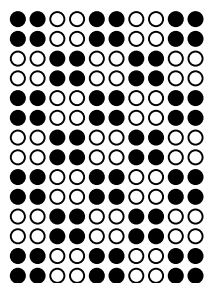

Llei de l'experiència.

El coneixement humà, el conjunt de les nostres vivències, proporciona recursos per apreciar en les imatges més informació que la que aporten.

Llei d'igualtat (color o mida).

Les diferències de color o de mida són un altre factor que tendeix a agrupar els elements en conjunts ben definits que destaquen per damunt d'altres factors, com l'alineament.

Llei de posició i simetria.

Quan les perspectives adopten posicions particulars, la percepció tridimensional dels objectes desapareix. Les formes adquireixen caràcter de figura plana.

SABER VEURE-HI

Identificar il·lusions òptiques

Una de les conseqüències de les alteracions en la percepció són els anomenats efectes o il·lusions òptiques. La situació particular de les figures d'una imatge, les formes o la manera com es combinen poden causar diferents efectes que enganyen el cervell, que interpreta una realitat alterada.

- Observa les imatges i analitza'n el contingut. Explica en què consisteix l'«equivoc» visual que provoquen.

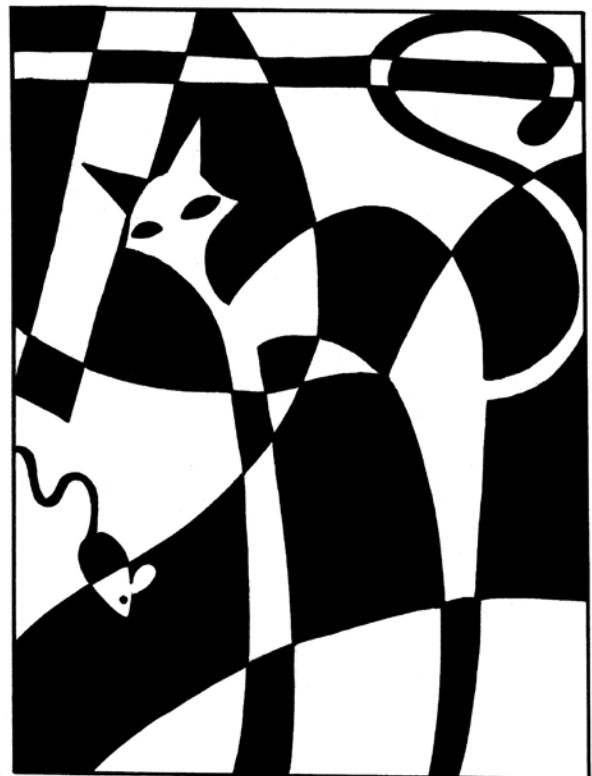
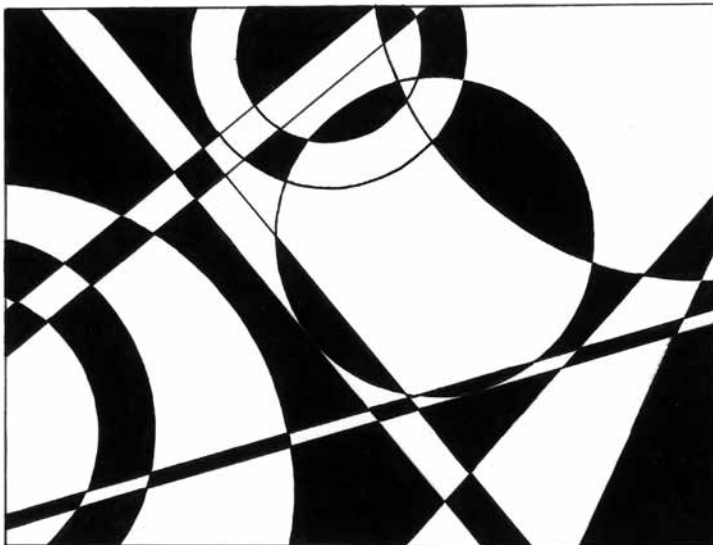
Crear escenes imaginades

- Crea una escena amb la tècnica del collage en què incloguis elements que mai no es puguin trobar junts en l'entorn. Joga amb la proporció, la forma i la disposició de les figures per provocar una sensació d'irrealitat.

Explorar la relació entre fons i figura

- Construeix una imatge a base de línies i plans de colors on es combinin fons i figura per originar diferents formes, figuratives o no.

Imatge i cultura

Tota activitat humana està influïda per l'entorn en què es desenvolupa; aquest entorn afecta igualment la manera com s'interpreten les imatges. Però què és la cultura? Edward Burnett Tylor, un antropòleg alemany que va viure entre els segles XIX i XX i que va dur a terme investigacions sobre diverses cultures americanes, va elaborar-ne la definició següent, que és bastant completa: «Cultura és un tot que inclou el coneixement, les creences, l'art, la moral, el dret, els costums i qualsevol altra capacitat i hàbit adquirits per l'ésser humà com a membre d'una societat».

La cultura està fortament relacionada amb la tradició de qualsevol societat i afecta la manera d'entendre tot allò que ens envolta.

Les imatges tenen, per tant, un valor expressiu que està vinculat a la intenció comunicativa de l'autor i als coneixements de la persona que rep el missatge. Així, un creador d'imatges haurà de tenir en compte les diferents interpretacions que un espectador farà de les seves obres, depenent de la tradició cultural a què pertany.

N'és un exemple la imatge d'aquesta pàgina, en la qual es mostra un grup de dervixos. Si un musulmà observa la fotografia, entendreà perfectament en què consisteix el ritual que practiquen aquests homes. En canvi, si la persona que observa la imatge no posseeix aquestes claus, solament podrà apreciar la bellesa de la dansa i el colorit de la cerimònia, però perdrà part del contingut cultural.

Com comprenem l'entorn visual?

Des del punt de vista artístic també hi ha dades rellevants per entendre les imatges. Els factors més clars són els referents clàssics i els referents contemporanis.

Referents artístics clàssics

Les imatges artístiques que constitueixen els referents clàssics tenen actualment una interpretació que és molt diferent de la que tenien quan van ser creades.

- **En el moment de ser creades**, moltes imatges es van concebre amb un objectiu educatiu, amb una intenció estètica o amb el desig de mostrar un fet rellevant de la història. Els artistes eren com els periodistes de l'època.
- **En l'actualitat**, les mateixes imatges proporcionen informació sobre els usos socials i culturals, la vida quotidiana i els valors que imperaven en temps passats. Avui dia les imatges s'interpreten des del punt de vista artístic i també documental, com si fossin apunts del passat.

El coneixement de la tradició cultural proporciona les claus per comprendre els missatges que contenen les obres d'art. Com per exemple aquest *gopuram*, o porta decorada en forma de torre situada a l'entrada d'un temple hindú i que conté talles que narren històries mitològiques. En l'actualitat, els *gopurams* són documents per a l'estudi de la societat i la cultura hindús.

Referents contemporanis: art i disseny

En altre temps, els artistes seguien les petjades dels mestres, que eren una referència. Actualment, qualsevol faceta de la vida pot servir d'inspiració per a una obra artística.

La millora constant en la comunicació humana ha produït un flux d'informació que acostava les creacions audiovisuals a persones d'arreu del món i propicia diversos fenòmens que es poden entendre des de dos punts de vista:

- El **mestissatge cultural** que genera el conglomerat de cultures que es comuniquen entre si comporta un enriquiment positiu, ja que incorpora valors d'altres comunitats.
- La **pèrdua de diversitat** causada per la uniformització d'estímul, esdeveniments i valors culturals caracteritza una cultura visual com més va més universal.

Seria difícil identificar la ciutat a la qual pertanyen els gratacels que apareixen a la fotografia de l'esquerra, ja que avui el paisatge visual de quasi totes les grans ciutats és molt semblant.

SABER VEURE-HI

Ordenar imatges cronològicament

- Observa aquestes imatges i decideix en quin ordre cronològic van ser creades.

Vella fent ous ferrats, Diego Velázquez

Lècit

Torre de Pisa

Venus de Laussel

El soldà del Marroc surt del seu palau de Meknès, Eugène Delacroix

Micerí entre la deessa Hathor i la divinitat del nomós de Cinòpolis

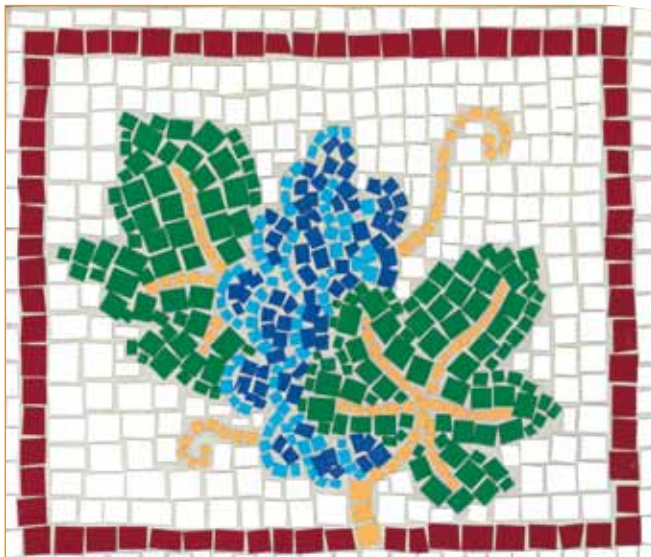
- Fes una taula a la llibreta com la que hi ha al marge i omple-la sense consultar cap document. Si al final hi has deixat algun espai en blanc, busca la dada que et falti en llibres o en enciclopèdies. Després, reflexiona per identificar quines han estat les obres d'art que t'han resultat més difícils de catalogar i pensa per què. Finalment, explica els criteris pels quals t'has guiat per fer la catalogació (criteris gràfics, de temàtica, de tècnica...).

Títol	Mitjà artístic	Època i autor

Imitar imatges d'altres temps i d'altres llocs

- Confecciona imatges que recordin manifestacions artístiques antigues i d'altres llocs. Busca'n documentació en diferents llibres i enciclopèdies i imita l'estil de les imatges que trobis.

Imatge i significat

Per comprendre una imatge cal ser conscient de les informacions que pot transmetre i que, en general, es poden classificar en:

- **Informació objectiva**, composta per les dades que ofereix una imatge i que no estan subjectes a la lliure interpretació de l'espectador. En són un exemple els mapes, amb el seus codis i llegendes, que tenen un significat únic i no subjecte a cap valoració personal.
- **Informació subjectiva**, que l'autor vol expressar buscant la complicitat de l'espectador i una visió particular de la realitat per commoure la seva sensibilitat. En el cas de la imatge que hi ha a la dreta, s'hi ha substituït el vel musulmà per un llibre per tal d'expressar la idea que l'educació permetrà a les dones avançar en autonomia i possibilitats de futur.

En el camp de la comunicació gràfica s'estudien amb deteniment les emocions i les reaccions que provoquen les imatges en els espectadors.

Què ens poden transmetre les imatges simbòliques?

A vegades la comunicació humana necessita sintetitzar la informació en elements gràfics senzills. Aquest procés dóna lloc a **signes, símbols i icones**. Aquestes imatges poden tenir relació amb l'element físic que representen, o no. Per exemple, el logotip dels Jocs Olímpics transmet la idea de la unió dels cinc continents mitjançant la composició d'anells enllaçats de diferent color; prescindeix de la representació de la forma dels continents i es basa en les formes més bàsiques.

Altres vegades, un signe pot expressar conceptes amb els quals no té una relació directa. El símbol π , a més de representar una lletra grega, indica una constant matemàtica.

Iconicitat en la imatge simbòlica

La semblança més o menys gran entre un símbol i la realitat que representa s'anomena **grau d'iconicitat**, que pot anar des de la màxima iconicitat en la imatge que obtenim mirant un objecte en la realitat, fins al nivell mínim d'iconicitat, en què no hi ha cap relació formal entre el símbol i allò que representa.

Segons el que es vulgui comunicar i a qui vagi adreçat el missatge, es tria un grau d'iconicitat més o menys gran. Per exemple, hi ha senyals de circulació que expressen el missatge amb imatges d'alt nivell d'iconicitat, com el personatge que representa el vianant en els semàfors; en aquest cas, convé que tots els usuaris puguin identificar la imatge encara que no coneguin les normes de trànsit. No obstant això, altres senyals tenen un significat establert sense que aquest es relacioni amb cap imatge figurativa, com el senyal triangular blanc i vermell per cedir el pas.

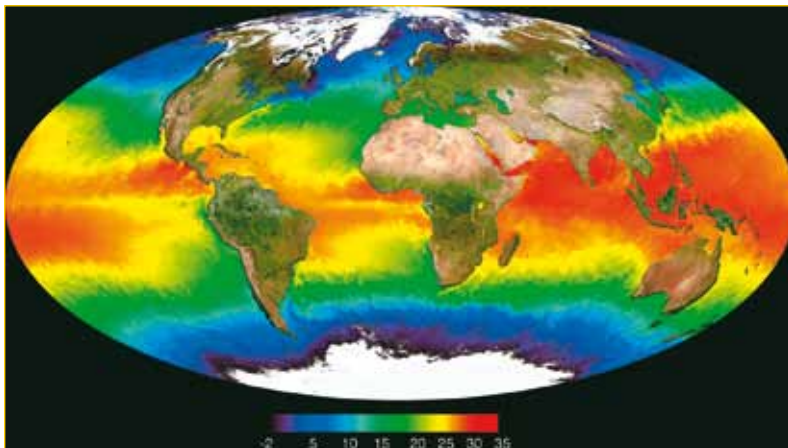
ACTIVITATS

- 1 Descriu els significats de les imatges d'aquesta pàgina doble i respon les preguntes següents:
 - Amb quins mitjans han estat creades?
 - Quin és el nivell d'iconicitat de cadascuna?
 - Aquest nivell d'iconicitat contribueix a fer que el missatge que contenen s'entengui millor?
- 2 Analitza de la mateixa manera altres imatges que trobis a Internet, en revistes i diaris o al carrer.

SABER VEURE-HI

Analitzar missatges i recursos expressius en imatges

- Observa aquestes imatges i analitza-les des de dos punts de vista:
 - **La tècnica:**
 - Quins objectes hi surten, com creus que s'han elaborat, per què penses que s'han fet d'aquesta manera.
 - **El missatge:**
 - Quines han estat les intencions de cada artista a l'hora de crear la imatge i quin és el missatge que hi pretén transmetre. Et sembla una imatge adequada? Trobes que pretén impressionar? Per què? Justificaries la difusió d'una imatge així?

Elaborar pictogrames

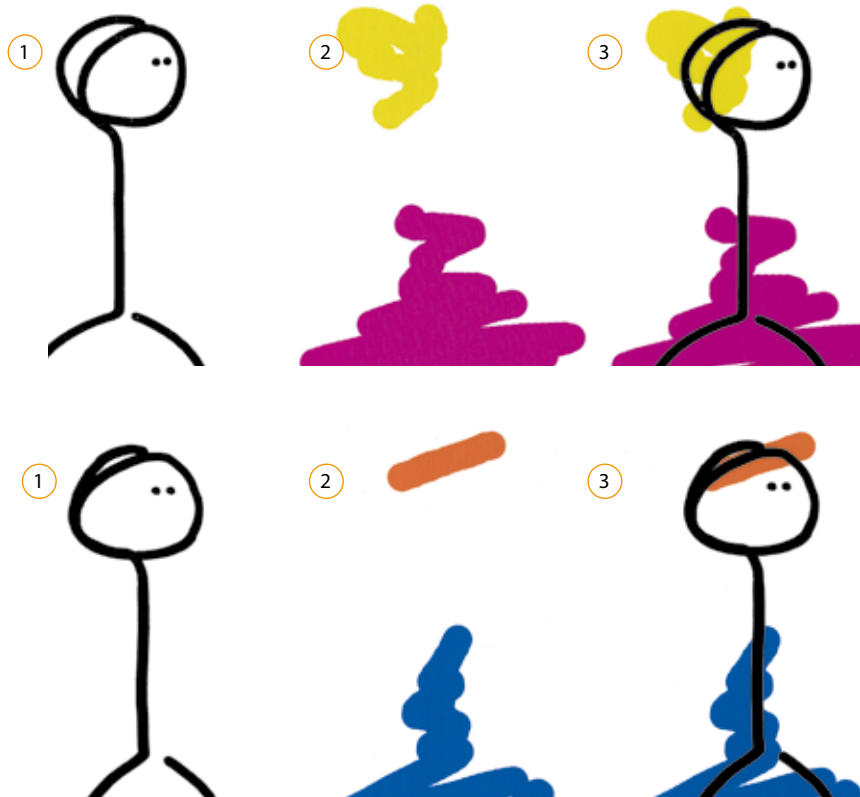
Els pictogrames són signes gràfics molt simples i esquematitzats, que tenen la funció d'informar amb un cop d'ull. Els pictogrames han de transmetre una informació clara sense renunciar a l'estètica. Observa detingudament el procés seguit per elaborar els pictogrames que es mostren a continuació. Després, confecciona pictogrames sobre el tema que vulguis; pots triar els materials, les tècniques i el suport que t'agradi més.

Material necessari:

- Retoladors de punta gruixuda.
- Fulls d'acetat.

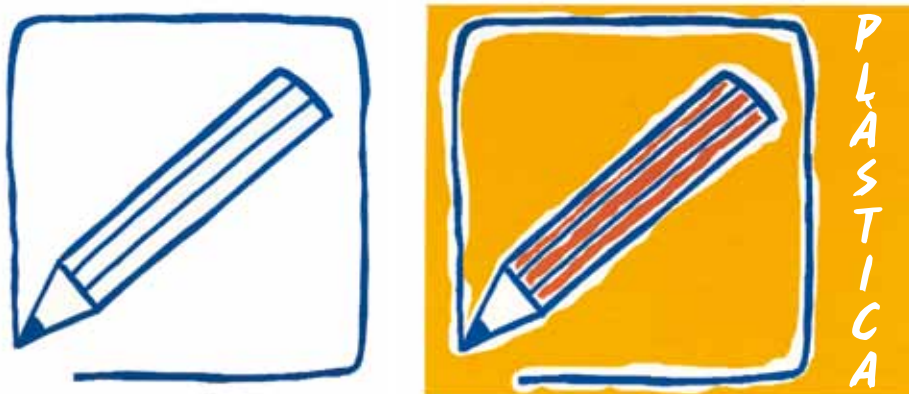
Pictogrames per als lavabos

1. Es dibuixen les imatges d'un personatge femení i un personatge masculí, sense gaire detalls.
2. Es posa un paper a contraclaror i es pinten les dues imatges amb els colors que prèviament s'hagin seleccionat.
3. S'uneixen les dues imatges amb els colors. D'aquesta manera, s'obté el resultat final.

Pictogrames per a l'aula d'Educació plàstica

Aquest pictograma es fa com l'anterior, però introdueix una novetat important: la imatge va acompanyada d'un text. Els pictogrames que trobem habitualment en la vida quotidiana a vegades van acompanyats de textos, com «No fumeu», «Silenci»...

La iconografia a través de la història

La **iconografia** (dels termes *icono* = imatge i *grafia* = escriptura) és la ciència que estudia les imatges, la manera com s'utilitzen i com són percebudes i enteses. Les imatges han tingut funcions diverses al llarg de la història: descriptives, màgiques, religioses, propagandístiques i moltes altres. La imatge pot ser també concebuda exclusivament com a art, sense cap altre objectiu que expressar la bellesa de manera creativa.

Art rupestre

La pintura es fabricava amb colorants naturals extrets de l'entorn (minerals, sang, carbó...). Les imatges podien tenir significat religiós o bé representar ritus de fertilitat, cerimònies per propiciar la caça o batalles entre clans.

— Pintura de cabra corrent a la cova del Polvorí, la Pobla de Benifassà, Castelló

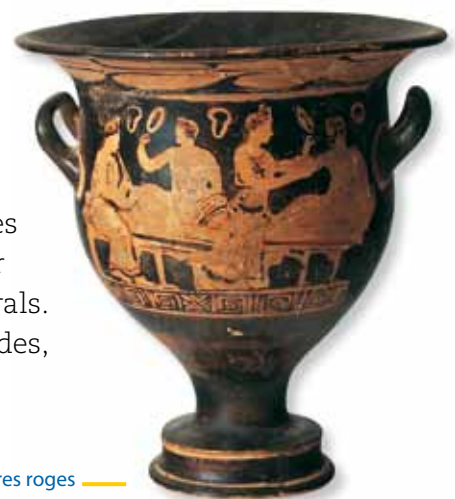
Art de l'antic Egipte

Les imatges es caracteritzaven per uns colors plans i simbòlics, l'absència d'efectes de perspectiva i el predomini de la vista de perfil. Gràcies a aquestes pintures podem conèixer esdeveniments històrics, costums, formes de vida i creences.

— Tomba del príncep Amonherkhepsef

Art grec

Hi va destacar la pintura sobre ceràmica, plats i atuells. Representaven escenes mitològiques o quotidianes de persones i animals emmarcats per mòduls geomètrics o florals. Les formes eren estilitzades, i els colors, contrastats respecte al fons.

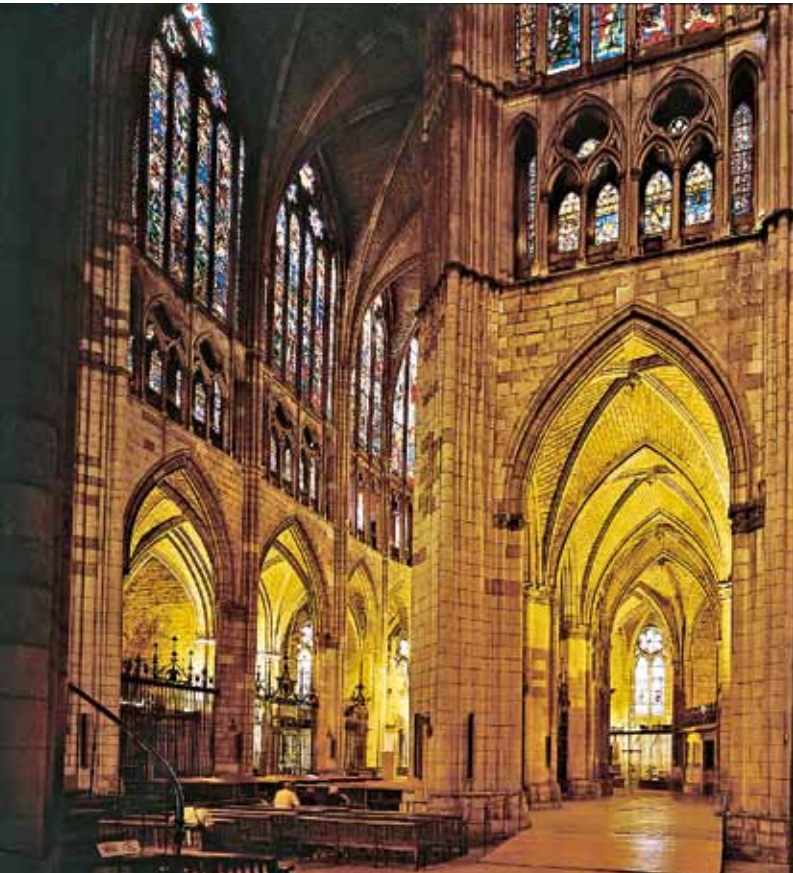
— Crater grec de figures roges —

Art romànic

Rebutjava la realitat tal com és.
L'artista havia de representar la veritat
amagada darrere les coses,
darrere les formes físiques
que s'observen amb els sentits.
Era un art de síntesi que tenia per
objectiu evangelitzar un públic
majoritàriament analfabet.
Els animals eren representats
en el bestiar i se'ls atribuïen virtuts
o defectes humans.

Pantocràtor de l'església de Sant Climent de Taüll

Art gòtic

Es va desenvolupar entre els anys 1100
i 1500 aproximadament. La vidriera va ser
una de les seves formes d'expressió artística.
Aquest art estava en mans dels gremis
artesans, en els quals un mestre, propietari
d'un petit negoci, desenvolupava un ofici
ajudat per oficials i aprenents. L'art gòtic
tenia un gran contingut espiritual, però
també suposava una ostentació de poder
econòmic i religiós.

Interior de la catedral de Lleó

ACTIVITATS

- 1 Busca a Internet com es representaven en l'art egipci les imatges següents i què significaven: l'ull, l'escarabat, el gat, el ceptre del faraó.

- 2 Investiga sobre les gàrgoles de les catedrals gòtiques (formes, materials, simbolisme i utilitat). Quines sensacions i actituds creus que pretenien provocar en l'espectador?

Posa en pràctica les teves capacitats

LA INTERPRETACIÓ D'OBRES D'ART

El naixement de Venus, Sandro Botticelli

Algunes obres es converteixen en referents artístics per la influència que tenen en la cultura. Quan n'analitzem l'origen, la composició, la descripció dels personatges i la qualitat dels traços s'entén per què aquestes obres ocupen llocs destacats en la història de l'art.

PER COMENÇAR

- Busca una reproducció impresa d'aquesta obra en enciclopèdies d'art. Informa't sobre l'autor, les dimensions del quadre i la tècnica utilitzada.
- Busca una versió digital de la imatge. Configura el cercador d'Internet en «cerca avançada» imatges JPG de mida gran per apreciar-ne tots els detalls.

A PRIMERA VISTA

A pesar del títol, aquest quadre no mostra el naixement de la deessa Venus, sinó la seva aparició sobre una petxina impulsada pels vents per fer-la arribar a terra. Observa l'obra i comenta'n cadascun d'aquests elements:

Els dos personatges de l'esquerra

- Són Zèfir (déu del vent de l'oest) i Cloris (musa de la brisa).

El personatge de la dreta

- És la nimfa Hora i sembla que espera a la platja l'arribada de Venus, la deessa de l'amor, per tapar-la amb el mantell vermell florejat. Es pot associar amb la primavera.

El personatge central

- Venus està desplaçada de l'eix vertical, amb el cos una mica corbat per efecte del vent i per donar sensació de moviment. La postura, descansant sobre el peu esquerre, recorda les estàtues de la Grècia clàssica.

PER APROFUNDIR

- Aquesta pintura està feta al tremp sobre tela. Busca informació sobre aquesta tècnica.
- Investiga sobre el lloc on s'exposa (la Galleria degli Uffizi, Florència).
- Observa i comenta la descripció de la deessa Venus:
 - L'actitud púdica; amaga parts del cos amb els braços i els cabells.
 - La disposició dels cabells té una intenció seductora, exposats al vent i fregant lleugerament parts del cos.
 - La cara expressa serenitat, melangia.
- El seu valor com a referent cultural:
 - La influència d'aquesta obra perdura en el temps. Es reflecteix en autors actuals, en sèries d'animació com *Els Simpson*, o com a símbol cultural en la moneda del seu país, Itàlia.

ELABORA LES TEVES CONCLUSIONS

- Comenta aquesta obra en conjunt. Destaca'n els elements que consideris més importants i explica per què els has triat. Emet una opinió personal. Fixa't sobretot en la cara de Venus.
- Busca altres exemples en qualsevol àmbit en què s'adopti com a referent la imatge de la Venus de Botticelli.
- Busca el poema d'Angelo Poliziano referit a Venus, que és considerat l'antecedent literari d'aquesta pintura, i incorpora'l al treball final.

El naixement de Venus, Raoul Dufy

